

TRETI

METAI.

AUSZRA.

Laikrasztis izleidziamas Lietuvas mylētaju.

N. 6.

Tilzēje. Jaunis.

1885 m.

„Auszra“ iszeina Tilzēje 20. kožno mēnesio pavyzdyje kniūtēs 32—48 pusiu. Prekia: ant metu 4 rubl. = 4 mark. Atskiras num. 35 pf. = 35 kap. Apgarsinimai, „Auszros“ rēdytēje priimami, kasztija už kožną pusiau dalitą eilutę po 20 pf. = 10 kap., „Auszros“ skaitytojas pusę tiek. Vokietijoje galima „Auszra“ prie kožnos cēcoriszka karaliszkos pasztos parsikviesinti.

Vardas senovēs Lietuvas valdonu.

Nescire, quod fuerit antea,
quam natus sis, id est semper
puerum esse.*)

Jej vienas ar kitas skaitytojas sakytu, kad dėl musu sziantdien negal buti nē szilta nē szalta isz to, ar senovėje Lietuvą karalei ar kunigaikszcei valdē, mes pritarti lengvei galētumeme, nēs tikrai, kas jau pragaiszo, isz to dėl musu gadynēs Lietuvas žmoniu menka gal buti nauda, ir jei mes apie vardą senovēs musu valdonu norime kelis žodžius sakyti, tai vien dėl to, kad parodyti tikrus ju titulus, kaip patys Lietuvei ir svetimi senovėje jūs vadino.

Buvo gadynē, kada Lietuvą valdē vyrai, kurie podraug turėjo savo rankose dvi valdži: dvasiszką ir svētiszką. Tokie vyrai *kuningais* vadinami, atliko per ilgus amžius ne vien dvasiszkus veikalus, rupi-

*) Nežinoti, kas buvusi pirma, kaip esi gimęs, tai yra visada vaiku buti.

nosi ne tik apie dvasiszka palaimą ir žmonių apszvietimą, bet ir žmones valdė, kaip szios dienos svētiszki valdonai, ir tiesą darė. Tacziaus karėms su kaimynais tankyn einant ir besidaugsinant, kada reikėjo be paliovos rupintiesi nū neprieteliu apsiginti ir privalu buvo turėti ipatingus kariumenės vadovus, valdzia svētiszka — arba geriaus sakant kariumeniszka — pradėjo nū dvasiszkos skirtiesi; bet ir czion — kaip kitą sykį regėsime — tankei tie patys dvasiszki kuningai dar ir karumenės vadais buvo. Vienok dviem tom valdziom skiriantiesi, mes Lietuvoje jau randame ir du ipatingu dėl ju vardu: *kryvis* dėl paženklinimo dvasiszkos, ir *rikys* dėl kariumeniszkos valdzios. *Kryvis*, sziantien kalboje sunykęs, yra tai sudzia, o podraug dvasiszkus reikalus pildas kuningas; *rikys* arba *rykis* lyginasi lotyniszkam *rex* ir paženklina valdoną, kurį sziantien karaliumi vadiname. Bet nors senovės Lietuvei turėjo du ipatingu vardu dėl dvasiszku ir kariumeniszku virszininku, tacziaus seniausias valdonu vardas, *kuningas*, dar ir paskesniame laike buvo vartojamas, dėl paženklinimo kaip svētiszko taip ir dvasiszko valdono; sziantien vėl kariumeniszkai pacziu Lietuviu valdziai isnykus, *kuningo* vardas liko tik dėl dvasiszku žmogyszciu.

Kaip žodis *rikys* į Rymėnu kalbą patekęs *rex*, taip lygei *kuningas* į Vokiecziu kalbą parėjęs *könig* (senovėje kuning, kunig, kunic ir t. t.) paženklina taipogi karalių, ir mes to dėl senovės savo kariumeniszkus valdonus, pagal szios dienos szaukimą, turime *karaleis* vadinti.

Bet to ne gana. Mes turime aiszkiaus senovės raszytoju liudymus, jog musu valdonai tikrai *karaleis* buvo vadinami.

Jau IX. szimtmetyje į prusiszkaję Lietuvą kelionę atlikęs Vulfstan'as savo kelionės apraszyme minavoja tos gadynės Prususe *karalius*, kurie anglosaksoniszkoje kalboje vardu *cyningas* (vok. *könig*)*.

---

*) *Scriptores rerum prussicarum*, Bd. I. 734.

Paskesniose gadynėse, kada, vokiszkiems Kryžokams Lietuvon atsibasczius, nūlatingos buvo karės vedamos su musu proseneis, valdonai musu ne tik per kryžokiskziskus raszytojus, bet ir per kitu tautu rasztininkus yra vadinami visados lotyniszikai *reges*, vokiszikai *kuninge*, *kunice* ir t. t., butent tūmi pacziu vardu, kuriūmi toje gadynėje ir Anglijos, Prancijos, Vengrijos, Cziakijos, Lenkijos ir t. t. valdonai vadinosi.

Taip nūg 1240 liki 1263 m. vieszpatavęs *Mindaugas* arba *Mindaugis*, kaip žinoma, ne tik nūg popėžiaus Inocento IV., 1251 m., pripažintas buvo už Lietuvos karaliū, bet ir pats savę lotyniszkoje kalboje raszytūse dokumentūse visados vadina „rex Littovie“. Vokiszki raszytojai Nv. Jaroschin'as, Hermann'as de Vartberge visur jį vadina „rex“ ir „kunec“.*)

Liutavaras pas Dusburg'ą, apie 1326 m. rasziusį, yra vadinamas „rex Lettovie = karalius Lietuvos“.**)

Sunų Liutavaro *Vitenį*, nūg 1283 liki 1315 m. vieszpatavusį, Dusburg'as, Vigand'as, Jaroschin'as ir k. visur savo metraszcziūse lotyniszikai „rex“, vokiszikai „kunio“ vadina.***)

Gediminas, nūg 1315 liki 1339 m. vieszpatavęs, ne tik pas Dusburg'ą, N. Jaroschin'ą, Vartberge, Vigandą ir k. yra vadiuamas visados karaliumi („rex“ — „kung der Littouwin“)†) bet ir pats į popėziū raszydamas ir kitūse diplomūse lotyniszkoje kalboje visur savę vadina „karaliumi Lietuviu ir Rusu, kunigaikszcziu ir vadovu Žemgalės“ (*Gediminne dei gratia Letphanorum Ruthenorumque rex princeps et dux Semigallie*). Vitenį ir pats Gediminas karaliumi vadina.††)

*) Scriptor. rer. prussic. I. 628; II. 38. 42. 45 etc. —

) Scriptor. rer. prussic. I. 155. 156. — *) Scriptor. rer. prussic. I. 156. 546. 572 seg. 710. 731; II. 163. 175. 181. 454. 456. 459 ir daugel kitose vietose. — †) Scriptor. rer. prussic. I. 191. 192. 606—608; II. 61. 65. 467. 468. 471. 493; I. 723. — ††) *Krawski*. Litwa II. 195. 425 ir sek.

Sunu du Gedimino: *Kinstutis* arba *Keistutis* bei *Algirtas*, vieszpatavusiu nūg 1340 liki 1382 m., ne tik pas kryžokiszkus raszytojus, bet ir Vokietijos met-raszcziuše, visados vadinamu „reges“ — vokiszškai „chunig, konink, koning“.*)

Sunų Keistuczio, garbingą *Vytautą*, Lietuvos val-doną Vigand'as, Joh. v. Posilge ir k. vadina taipogi *karaliūmi* („rex“ — „konink“)**); tą patį ir Lietu-voje apie 1412 m. apsilankęs Gilbert'as de Lannoy vardą jam priskiria.

Tik Lietuvos taip vadinami „prietelei“, troksz-dami isznaikinti vislab, kas buvo tikrai lietuviszka, nuplėszė nūg musu valdonu ir prigulintį jiems vardą „karaliaus“. Musu prieszininku kaip seniausi taip ir szio laiko raszytojai vadina musu karalius — at-skiriant Mindaugą — tik kunigaikszczeis (principes). Jie pavydėjo ne tik karaliszko vardo ir garbės musu valdonams, bet pripažintam Rymo cėcoriaus už ka-ralių Vytautui siuncziamą karuną pakelyje kaipo latrai iszplėszdino ir atimdino....

Tegul sziantdien prieszininkai, kaip nor, taip va-dina musu valdonus, *mes patys jūs vadisime ir turime vadinti karaleis arba rykeis!*

30. sausio 1884 m.

Birsztonas.

Byrutė.

(Pabaiga.)

— „Vieszpatie, ui, ne! juk be dievu nėkas
„Žingsnį nė vieną negali nužengti,
„Ir piktą darbą priesz jūs slėpti grėkas,
„Baisią nelaimę man gali parengti;
„Grėką slapecziausią žmoniu dievai girdi,
„Perkunas trenkdams gal pervert man szirdį.
„Czia vieta mano, asz tik jai prisiekiau,
„Gimtos czia upės, czia mano brolelei,

*) Scriptor. rer. prussic. II. 80. 81. 85. 94. 104. 107. 112. 93. 157. 502. 508. 736 ir daug kitur; III. 80. 105. — **) Scriptor. rer. prussic. II. 581; III. 130.

- „Czia tėvai mano, czia deivei įtiekiu,
„Man czia Žemaicziu pacziulbi pauksztelei,
„Mano czia žemė, vardoves czia riszo;
„Czia vaideliutę prie savęs pririszo.“ —
— „Liet'va, Žemaiczei, tai tikros seselės;
„Mus' viens liežuvis; szalis gimininga;
„Delnos tai musu: sujungtos upelės,
„Neks skirt n'iszdrįsta ju dalį laimingą.
„Mudvieju žemė brolius tik augina.
„Sėsk, jok su manim, mieliausia mergina!
„Asz turiu pilį ant ežero kraszto;
„Muro svetlyczioj gyventi įprasi,
„Daug tarnu mano, nemokancziu raszto.
„Ten eilę perlu, szilku rubus rasi;
„Kunįgaikszeziutės kepurę tav dūsiu,
„Aukso ratelį į delnas padūsiu.
„Ten sav gyvensi, kaipo karalėnė,
„Vis linksmai busi ir vis lankavota,
„Valgysi gardžei, ne kaip bajorėnė,
„Busi dainoms vis migdyta; kilnota,
„Lovoį paklotoį puku patalūse
„Saldžei miegosi, nebusi vargūse.“ —
— „Vieszpatie, ne, ne, nenoriu to, pone!
„Tik su savaiseis geidžiu skirstyt dalį.
„Visi gerumai tegul sav liks szone.
„Vieno tik noriu: regėt savo szalį.
„Czia mano žilas tėvas bajorauja;
„Czia mano brolei jurėse žuvauja.
„Metai mažumo czia mano praslinko,
„Renkant dėžes tai varliu geležiniu,
„Tam kraszte laukiau brolio žuvininko,
„Grižtant isz mariu, isz žįgiu žvejiniu;
„Asz czia žolynus tik pirmus nuskyčiau,
„Ten, ve, pakalnėj namu takus myniau.“ —
Leidosi bėgti, jisai-gi ją vyti;
Taip skubrei bėga, net szniokszeczia, putuoja.
Lekia Keistutis, nor greitai pavyti,
Net szirmio karczei tiktai kuduliūja.
Nū didžio vėjo jo skraistė net kruta,
Sztai ir pavijo, sugavo Byrutą.

Kaip vanags visztą, pagrėbęs, ją laiko,
Kelia ant arklio, sėdynę jai taiko.

— „Miela Byrutė! raudoti ne laikas.

„Zliumbi, tarytum, esi mažas vaikas.

„Asz buvau musziūs, statydams pirm save,

„Pārvedžiau grobį ne tokį kaip tavę.

„Aszaras vis-gi turėjau už nėką,

„Nėkad vaitojims nemažino vėką.“ —

Rankas laikydams Keistutis greit lekia;

Verkia Byrutė tėveliu, brolynu,

Rauda ir broliu, didžiu balsu rėkia,

Gaila kaimynu, darželio žolynu,

Verkia, vaitoja, apsczei aszaroja,

Szaukia mergaitė, verksmu netrivoja.

Klykė szeis žodžeis: „Dievaiczei mieliausi!

„Už vaideliuntę perkunus atsiųskit!

„Gelbėkit manę, dievai galingiausi!

„Manę ats'imkit, ir vėtras supuskit!“

Tik dievai josiós klausyt nenorėjo.

Raitelis drąsei tolyn tik žvangėjo. —

Ėmė vėl szaukti: „O tėve brangiausias!

„Siųsk savo žmones, tarnus ir tarnaites!

„Siųsk tam grobikui koras kū smarkiausias!

„Kerszto maldūkie dievus ir dievaites!

„Tavo dukrelę jau svetimas pesza!“

Tėvas negirdi, o raitelis nesza.

Szaukia vėl, klykia: „O jus mano brolei!

„Jurėse szauksmas jau jums negirdėti!

„Jau neregėsit jus manęs nū sziolei:

„Seserį jusu jau nesza kalėti.“

Jos balsas broliu visai nepasiekė.

Raitelis dumė, kas syk tolyn lėkė.

— „Tamsa tamsoji! naktis tu baisioji!

„Negesik saulės, tegul ji liepsnoja!

„Tavo pagalbos, saulelė škaisczioji,

„Szaukias mergelė ir graudžei raudoja:

„Žibik broleliams, kad pėdsaką rastu,

„Vesk jūs tiesiogeį, kad manę atrastu!“ —

Bet-gi jos saulė klausyt nenorėjo;

Taip-gi neklausė naktis jūdavarne.

Vėtros smiltynu kelius užakėjo.

Szimelis plaukē, kaip gulbē baltsparnē,
Tartum girinē ožka pabaidyta,
Kad pasilieka medējais vaikyta.
Gaikcizioja, verkia; nameliu nemato
Už sriauniu upiu, už giriu tankiuju,
Tėvo, nē broliu, nē savuju rato,
Nē aukso kraszto, nē juriu baltuju,
Nēko nemato. Kitoks czionai buras.
Dingo žinyczia — szventos Praurmės muras.
Priesz jos akis czia tū viskas isznyko;
Raitelis dumdams už savęs paliko;
Jau laukan tyran jisai greit atvyko;
Ant kraszto upės sztai ji pasitiko.
Ji ko neteko, užmirszt negalėjo,
Dar szlapius savo blakstėnus turėjo.

V i s k a s.

T. Linkis.

Jonas Ernestas Smoler'is.

Parasze V. B.

Jau pusė metu iszėjo nūg smerties Jono Ernesto Smoler'io Budiszine, o gailėstis ir skausmas vienok neapleidžia szirdziu jo vientaucziu. Rasztai Lužicziu yra pilni gražiausių giesmiu sudėtu ant garbės pasimirusio vyro, rasztai kitu Slovėnu taip jau eilėmis ir proza primena skaitytojams nūpelnus to žmogaus. Ir dyvinas daigtas: tarp visu Slovėnu suardytu barnimis tautinėmis ir nevienodumu tikybės ir polytikos pažvalgu — priesz nabaszninką nēra nei vieno žodžio. Ne gana to — žmonės ir rasztai įvairiausių mēriu su vienoda simpatija atsiszaukia apie patrijotą Serbu Lužicziu. Isz kur-gi tokia vienybė? Kūmi-gi nabaszninkas nupelnė visu meilę? Dėl supratimo to turime atsiziurėti ant to, kame ir kaip J. E. Smoler'is elgėsi laike savo gyvenimo.

Tauta, prie kurios J. E. Smoler'is prigulėjo, asztūnerius szimtmečius iszbuvusi nelaisvėje, budama sutrinta syetimuju galybe, rengėsi jau visiszcai pražuti, isznykti. Vis, kas tik buvo augszcziaus stono ukiszko — vis tas skubinosi persiimti dvase vokiszkos civilizacijos, įsigrusti tarp Vokiecziu ir ten jieszkoti dėl savęs laimės. Lužicziu patrijotai su aszaromis žiurėjo ant

to, kaip Lužiczių parakvijos viena po kitai atpūlinėjo nū savo tautos, tū tarpu-gi liuteriu kunigai, Vokieczi, negalėjo tarp savęs susitarti, kas geriaus yra, ar umai atlikusius Serbus-Lužiczius apversti į Vokieczius, ar dūti jiems iš lengvo išnykti, ir ant jų lavonu paskiaus užvesti vokiszką vynyčią. Iš kitos vėl pusės valdžia dvasiszka ir izskalu „ex certa racione“ į parakvijas ir mokslavietes skyrė kunigus ir mokytojus nesuprantanczius kalbos Lužiczių, nū to-gi žmonės neturėdami pamokslu suprantamoje savotiszkoje kalboje pradėjo klysti, eiti bėdny, nebeturėjo tautinio pajautimo ir diena nū dienos buvo paklausnesneis tarnais svetimtauczių, patrijotai-gi Lužiczių, nei iz kur nematydami pagelbos, nuliudę sakė: už keliato deszimczių metu musu giminė izsnyks! Rodėsi, jog visūse Lužicziūse nebuvo jau nėko, kas butu pasidrašinęs nors pamislyti apie pakėlimą giminės. Tūmi tarpu vienok metų 1831 visi su padyvu izsgirdo, jog budiszininėje gimnazijoje, kur nėkadoms Slovėnu kalba nebuvo girdėta, studentai iz kilties Serbu-Lužiczių balsei tarp savęs pradėjo kalbėti serbiszkai, neatbodami ant jųku ir czydyjimu Vokieczių. Kas jų ant to padrašino? Kas tas, kurs pasidrašino vokiszką mokslo szventinyčią suszmeiszi mužikiszka kalba, paskirta per Vokieczių civilizaciją ant iznykimo? Tai buvo 14 metų studentas J. E. Smoler'is, gimęs 3. dienoje kovo 1816 m. Lucziūse, sodziuje, kur jo tėvas Jonas Karolis Smoler'is buvo mokytoju mokslavietėje prie bažnyczios. Metūse 1821 Karolis Smoler'is buvo perkeltas ant geresnės vietos į Lazu sodzių, kurs taip pat kaip ir Luczių sodzius prigul prie apiegardės vojerinės (Hoyersverda), kuri pagal traktatą 1815 m. buvo nū Saksonijos atimta ir prie Prusu karalystės pridėta. Tėvas Smoler'is mislydamas, jog, jegut jo sunus bus ilgeliaus Saksonijoje, tada per tai galės apturėti provas gyven-toju Saksonijos, atidavė jį ant mokslo į gimnaziją Budiszine metų 1830.

Namūse savo tėvu J. E. Smoler'is negirdėjo kitokios kalbos kaip tik savotiszkos, motyna jo, tikra Serbaitė, vargei kalbėjo vokiszka, gimnazijoje-gi budiszininėje jis iz karto atsirado apsemtas Vokiecziis. Jo draugai Serbai prispausti prie vokiszkos kalbos iz lengvo pamirszdavo tėvu kalbą, tapdami Vokiecziis. Užgavimas tėviszkos kalbos izzbudino tautinį pajautimą: keturiolikos metu studentas nutarė savėp priminti savo draugams jų paėjimą: „Mes Serbai“, sakė savo moksla-

draugiams, „užmirszime czia serbiskai sznekėti; ei, vyrai, mokikimėsi savo kalbą.“ Turėdamas tokį mėį pradžioje 1831 m. jis padavė praszyną direktoriui gimnazijos, kuriame meldė apie daleidimą studentams Serbams susirinkti ant nedėlės po du kartu dėl pasimokinimo serbiskos kalbos. Direktorius Vokietis nors ir sakė, jog toks darbas neatnesz nei jokios naudos, nės už kokių 20—25 metu serbiskka kalba tur visiskai isznykti, vienok davė praszytą daleidimą. Tada Smoler'is nubėgo pas Lubenski, vienutinį tada žmogų, kurs raszė serbiskai; bet Lubenskis budamas tokios pat mislies, kaip ir direktorius Vokietis, norėjo iszreikszi Smoler'iui, jog darbas apie atgaivinimą Serbu nueis ant nėku, nės savuju szirdis ras užszalusias, o Vokiecius dykai suarzins. Neatsižiurėdamas ant to Smoler'is pradėjo mokiti savo draugus tėviszkos kalbos. Skaitydami bibliją jaunikaiczei iszsi boczydavo pormomis tėviszkos kalbos ir raszybos, o podraugei su tūmi dainūdavo savotiszkas dainuszkas, kurias jau tada Smoler'is pradėjo rinkti. Vaiku dar budamas Smoleris su didžiausiu pamėgimu prisiklausydavo dainoms serbiskku ukininku. Tos dainuszkos gilei užgandavo jo pajautimus ir kildindavo jo dvaszę. Atsitolinimas nū prigimtosios vietos dar labiau padidino jo meilę dėl savo kraszto, dėl jo giesmiu ir gyventojų, ir tą meilę jis stengėsi įpilti į szirdis savo draugu. Atėjo vokacijų (atlaidos laikas). Smoler'is važiūja pas savo tėvus, bet anie per kiauras dienas nemato savo sunaus, kurs vaikszezioja nū sodžiaus iki sodžiui, prisižiurėdamas gyvenimui ukininku, ju įpratimams, ir rinkdamas ju giesmes ir patarles — jis rengėsi viską apie tėviszkę žinoti ir durti. Antras ir treczias vokacijos Smoler'is skiria ant to paties reikalo: perberia isztisai visą Lužicziu žemę, pirmutinis iszpažinsta visas szalis savo žemės ir pirmutinis ant mapos perveda rubežius, kuriūse dar užsiturėjo jo prigimtoji kalba. Keliatą szimtu metu Serbai-Lužiczei visiskai nežinojo, kiek ju isz viso yra, kokie sodzei dar užsiturėjo prie savo prigimtosios kalbos, o kokie apsi vokiecziavo; jaunas patrijotas aiszkei darodė, jog Serbu žemė dar turėjo 60 skersiniu myliu, ant kuriu gyveno nūg 160 iki 180 tukstancziu Serbu.

Pabaigęs gimnaziją Smoler'is dumoja važiūti į Lipsko universitetą norėdamas ten mokytiesi tejųologijos protestantiszkos, bet priesz paczius eksaminus direktorius budiszininės gimnazijos suszaukęs visus studentus, kurie mislyja mokytiesi toliaus

universitētūse, perskaitē jiems paliepiamā prusiszko apszvietos (kultaus) ministro, pagal kurį nei joks jaunikis, priguljis Prusams, negalējo mokītiesi Lipske, „nēs tarp vokiszku studentu Lipske didei platinasi vokiszkoji dėmagogija“. Smoleris ant to atsakē, jog toks paliepimas negal jo dasileisti, nēs jis 5 metus nūgyvenēs Saksonijoje jau per tą patį daigtā prigul Saksonijai, bet direktorius jam atsakē, kad nors jis ir 10 metu butu Saksonijoje nūgyvenēs, bet kad iki 16 metu nebuvo prie Saksonijos priraszytas, tai ir tada jis negalētu jai prigulėti. Tas atsitikimas prispyrē Smoler'į iszsirinkti sav vienā isz vokiszkuju universitētu, ir jis sav apsirenka universitētā vroclavinį (bresliavinį), kaipo arcziausią nū Luźicziu ir labiausei lankomā Slovėnu jaunimo.

Užsiraszēs metūse 1836 ant pakultėto ēvangēliszkos tejojogijos Vroclave (Bresliavoje) jis neperstoja dvasiszcai įveikti jaunūmenę budiszininį. Linksmybē jo buvo neiszpasakya, kada jis dasižinojo, jog jo jauniejie draugai įkurē „draugystę jaunūmenēs prie gimnazijos budiszininēs“, kuri draugystē metūse 1838 buvo užtvirtinta per Saksonu vyresnybę po vardu „Societas Slavica Budissinensis“. Tai buvo pirmutinē moksliszka draugystē ant Serbu žemēs. Sąnarei tos draugystēs mokēsi tėviszkos kalbos, rinko knįgas, taisydamiesi ant atlikimo didesniu veikalū.

Kaip pirmiaus gimnazijoje budiszininėje, taip dabar vroclaviniame universitėte prakilnumas Smoler'io misliu padarē jį vadu tarp savo draugu. Taip Velians ir Markus, studentai ēvangēliszkos tejojogijos isz vienos pusēs, o isz kitos Bulangs ir Szneideris, studentai katalikiszkos tejojogijos, turėdami per vadā Smolerį, nutarē tarp savēs rinktiesi dėl atsiminimo tėviszkos kalbos. *Tai buvo pirmutinis susirinkimas jaunimo dvieju tikėjimu dėl pasirupinimo apie pakėlmą isz prāpulties savosios.tautos.* Mislis graži ir vaisinga savo pasekimūse, aiszkei rodanti prakilnumā mislies jauno tejologo, padūdanczio rankā, katalikams vardan vienybēs tautinēs. Norėdamas pradētā reikalā iki galo iszvesti jis užmislija praszyti universitėto vyresnybę apie patvirtinimā „Serbu draugystēs“. Ta mislis nepatiko studentams Vokiecziams isz Luźicziu, kurie negalėdami suprasti, kad Serbai galētu buti kitokeis kaip jie, užmanē draugystę visu studentu isz Luźicziu dėl pasidarbavimo drauge apie iszreiszkimā veikalū

to kraszto, kuri abidvi tautos rokavo už savo tėvynę. Smoler'is, atsižiurėdamas ant to, jog jų daugiau bus sąnariu draugystėje, jų draugystė bus turtingesnė, susisžnekėjo su vadu Vokiecziu, Rėsleriu, ir abudu drauge nutaria stengtiesi apie įkurimą draugystės, į kurią prigulėti galėtu kaip Serbai, taip ir Vokieczei Lužicziūse gimę; mēris draugystės buvo tyrinėjimas veikalų ir praeitinės Augsztuju Lužicziu, o taip pat ir mokslas serbiszkos kalbos. Vyresnybė universitėto su džiaugsmu daleidė pamintą draugystę. Draugystės įkurimas atsibuvo aiszkei, nės po akiu rektoriaus universitėto ir propesoriu Abbego ir Stenclo, isz kuriu paskutinis buvo iszrinktas per globėją (kuratorių) draugystės. Pradžią pirmutinės sueigos padarė Smoler'is, praneszdamas sąnariams draugystės apie dainuszkas Augsztlužicziu.

Nū to laiko Smoler'is tampa žmogyste, apie kurią renkasi visas jaunimas bandąs pakelti tautinę raszliavą. Jis gerai suprato, jog pagelba dėl jo tautos yra didei reikalinga, ir tai umai, idant suturėti besiplatinanczią apšivokiecziavimą: jis pats dirbo ir szaukė savo draugus prie darbo. Czia atsitiko daigtas, kurio jis visiszcai nelaukė. Purkynis, garsus mokslu Czekas, propesorius vroclavinio universitėto, dasizinojęs apie Smoler'į, užprasžė jį pas savę. Smoler'is nors negalėjo suprasti ko galėtu norėti fizijologas nū tejologo, bet vienok nuėjo pas Purkynį ir didei nusidyvyjo, kada szis paskutinis neužvezdamas kalbos nei apie tejologiją, nei apie fizijologiją pradėjo klausinėti apie tautą Serbu-Lužicziu. Smoler'is tiko propesoriui ir tapė pakviestas lankyti propesorių kas nedėlę, idant pas jį galėtu mokjtiesi lenkiszkai ir czekiszcai, susitikdamas ten su Lenkais ir Czekais. Neužilgo Smoler'is taip didei įtiko Purkyniui, jog szis užprasžė jį pas savę ant gyvenimo, nereikalaudamas už tą nei jokio mokeszcio; tiktai norėdamas atsidėkavoti savo geradėjui Smoler'is apsiēmė prižiurėti vaikus propesoriaus, einanczius į mokslincyzią, o taip pat sudavadyti jo knygincyzią, kurioje atrado daug naudingų knygų dėl savęs apie Slovėnu raszliavą.

Smoler'is, mokjdamasi tejologijos ir Slovėnu raszliavos, neužmirszo nei truputį apie meiliausį dėl jo daigtą: tai yra apie Serbu dainuszkas. Kas vokaciją vaikszciojo kiaurai po visus Lužiczius, papildydamas savo surinkimą, kurio iszdavimui prisidėjo szis atsitikimas.

Nū 1779 metu Gōrlitz'e yra vokiszka mokslu draugystė: „oberlausitische gesellschaft der wissenschaften“, kuri paskyrė prēmiją už geriausią surinkimą dainu Augsztlužicziau. Smoler'is pristatė savo surinkimą. Draugystė pripažino jo surinkimui prēmiją, vienok su tūmi sukalbiu, jog giesmiu iszspaudimas prigulės draugystei. Tas nepatiko Smoler'iu: prēmijos, iszniecanczios 50 doleriu, jis nepriima, ir dainas atgal atsiēmė. Tada rasztininkas pramintos draugystės Leopoldas Haupt'as, praneszdamas Smoler'iu, jog draugystė tur daug dainu surinktu dar 1770 metūse, praszė, idant jis savo dainas sudėtu su dainomis draugystės, o jis jau buk rasęs iszdavėją viso to surinkimo. Smoler'is susigadyja ant to, vienok pasirodė, jog Haupt'as negalėjo rasti iszdavėjaus. Tūmi tarpu knjgininkas Gebhardt'as isz mēsto Grimmo, iszgirdęs apie surinkimą dainu Smoler'io, apėravoja jam už kozną arkuszą giesmiu po 20 doleriu, Jėgut tekstas serbiszkas bus iszverstas į vokiszką kalbą. Smoler'is jau sykį su Haupt'u susitaręs turėjo atidūti jam pusę pelno, nors, kaip pasirodė, Haupt'o dainos buvo be jokio vertumo ir jis pats nei žodžio serbiszškai nemokėjo. Vienok, idant Haupt'as visiszškai už dyką nepaimtu pinigū, Smoler'is iszvertęs dainas į vokiszką kalbą pavedė anas Haupt'ui sudėti eilėmis ir paraszyti prakalbą. Tarp tokiu atsitikimu metūse 1840 iszėjo pirmutinis siuvinys dainu, o metūse 1843 visas surinkimas po vardu: Piesnicki hornych a delnych lužiskich Serbów“, didei puikei in 4° iszdūtas. Eksemploriu buvo 1000. Tas surinkimas, turįs 100 arkuszu spaudos, neveizdint į augsztą prekę, nės po 11 doleriu už knjgą, buvo iszpardavinėtas didei greitai. Gebhardt'as apturėjo gerą uždarbį, Smoler'is tapė garsiu isz to surinkimo, bet svarbiausias dalykas yra tame, jog mokīti Slovėnu vyrai dasižinojo, kad Serbai Lužicziūse dar yra gyvi! Nū to laiko mokīti Czekai, Lenkai, Gudai pradėjo arcziaus prisižiuurėti Serbams, ju krasztui, o tai vis keldino dvasę Serbu ir vis tai dėku Smoler'iu.

Kaip augsztos verczios dėl mokslo buvo paminėtas surinkimas, galime numanyti isz karaliszkos loskos, kuri sutiko ju iszdavėją — Smoler'is už iszdavimą „Piesnicki serbskie“ tapė nū karaliaus Priczkaus Viliaus IV. apdovanotas aukso medalija.

(Tolaus bus.)

Apie nekuriu žodžių vartojimą.

Musu kalba nesenei dar pradėjo būti taikinama prie mokslu, už tai-gi nekurie lietuviszki žodžei dar ne visiszcai nutikusei ir taisyklingai yra vartojami; tankei vėl susitinkame su tokeis atvejais, kad pacziu kalboje sunku yra atrasti koki norint žodį užvis atitrauktoms nūmonėms; ir dėl to-gi prisieina pramanyti naują; bet toks darbas nėra labai lengvus: ne kartą tinkasi paklysti ir kartais ne labai lipsznų ir nedailų „nukalti“ žodį. Vis-gi nekuriems gal pasisekti patikti kur tarp žmonių gera žodį arba kritikiszcai iszaiszkinti priežastį, dėl kurios tur būti pavartotas koks norint žodis taip, bet ne antraip. Man matosi, kad labai butu ne pro szalį ir praverstu, jeigu skaitytojai apgarsintu Auszroje savo naujai atrastus tarp žmonių gerus ir reikalingus žodžius, pridėję savo ant jų pasargas. Asz noriu czionai pabandyti paaiszkinti keliatą musu labai reikalingu žodžių.

1. Auszra tankei vartoja „*susilenkūti*“, bet tas žodis su visu nesutinka su dvase lietuviszkos kalbos ir žodugio (wortbildung); žmonės sako: *žemaičiūti, leičiūti, gudžiūti, žydžiūti, vokiečiūti*, — kas ženklina „kalbėti vercziant į žemaitiszką, gudiszką, žydiszką, ir t. t. mađą, turėti žemaitiszką, žydiszką ir t. t. nūszauką (kaip kiti sako *akcentą*)“; taigi lenkūti butu tai „kalbėti vercziant į lenkiszką mađą, turėti lenkiszką nūszauką“. Bet nū *Gudas, Žydas* žmonės padarė *gudžiūti, žydžiūti*, taigi ir nū *Lenkas* reiktu sakyti *lenkiūti*, bet ne kietai *lenkūti*, kas jau su visu yra negalimas daigtas. „Paversti ką norint į Gudą, Lenką, Maskolių“ reiktu sakyti *sugudinti, sulenkinti, sumaskolinti* (palyg. pajauninti, seninti, baltinti ir t. t.); „pavirsti-gi pacziam į Lenką, Gudą“ reiktu iszreikszi su žodžeis *susilenkinti, susigudinti*, arba *sulenkėti, sugudėti, sumaskolėti* (palyg. pajaunėti, pasenėti, pagerėti).

2. Vietoje lotyniszku *mores, moralis, moralitas* reiktu sakyti musiszcai *budai, budiszkas, budiszkumas* (palyg. vokiszką *sittlich, unsittlich*), *dorybė-gi* yra vis tiek, ką lotyniszcai *virtus*, vok. *tugend*, lenk. *cnota; ne-doras* su lenkiszku *nie-cny* visiszcai supūla; *cnotliwy* butu *doringus; dora* tai yra vis, kas ger, ramu; „isz to viso ko (koku norint blogu, nelaimingu atsitikimu) nebus *doros*“, sako žmonės; žmogus *doras* tai lenk. człowiek porządny, „*cny*“; *padorus* przywoity, grzeczny; *isztwirkęs* zdemoralizowany.

3. Negal sakyti *cēcoriszka karaliszka* paszta, gimlankis (genetyvas) *cēcoriszkos karaliszkos* pasztos; musiszka sakoma *szviesei mėlinas, tamsei raudonas* ir t. t.; taigi reiktu vartoti *cēsoriszka karaliszkas, giml. cēsoriszka karaliszko; lietuwiszkai vokiszkas* žodynas ir t. t. Kam sakyti *cēcorius* vietoje *cēsorius*?

Gailutis.

Liudnumas.

Ne sykį užklausiū, ko musu Eglelė
Taip nulenktą žalią tur ji virszunėlę?
Ar tai jei virszunė nū szalczio nuvyto?
Ar koksai sunkumas ant szirdies nukrito?
Nei tai ji nuvyto, nei Dievo koronė;
Griaudin jos szirdelę tolima malonė.
Dieve, o nedūk-gi szirdyje sopėti,
Palikti naszlaite, toli vėl mylėti,
Bet tai, Dieve, dūk-gi, kad sziaję nedėlę
Nū vakaru pusės butu gromatėlė!
Į vakaru pusę jos szirdį patraukia,
Nū anosios pusės nors vėjelio laukia,
Kad gerą žinelę nū tenai papustu, į
Gal ir aszarėlės nū akiu neplustu.
Gal ir virszunėlė jos atsitaisytu,
Kad linksmąjį žinę nū tenais matytu,
Lai-gi buna galas jos dvasės koronės,
Szirdies dėl sopimo, toliosios malonės!
Lai-gi viens nū kito buna jie taip arti,
Kad, ką siuncz per rasztą, žodžiu galėt' tarti!

27. vasario 1885m.

Vēversys.

Įspauda isz Latvijos.

Ne sykį esmu buvęs Kurszūse*),
Ten man taip meilu kaip ir namūse,
Ten žmonės mano mislį iszmano,
Ant ko tik žiuriu, rodos, kad mano.
Troba isz rąstu pabudavota,

*) Latvijoje.

Sziaudais apdengta ir samanota;
Rodos, kad esmu asz Lietuvoje,
Savo seneliu tėvu troboje!

Kaip susieina gražios Latvaitės,
Rodos, kad yra musu mergaitės;
O ta, kurioji daugiau iszmano,
Rodos, kad tikra sesuva mano;
Ir pasijūkia ir sznekucziūja,
Už gelsvu kasu rutos žaliūja:
Rodos, kad esmu asz Lietuvoje,
Kur Nėris, Niamuns musu vingiūja!

Ar tai jie eina, ar tai važiūja,
Ar tai rokūjas, kalba, dainūja,
Rodos, kad žmonės isz mano kraszto
Tiktai apszviesti daugiau per rasztą.
Sztai vėl priesz manę beržyns ir pieva,
O czia už juju namelei Dievo,
Ant kuriu bokszto gaidys giedoja:
Rodos, kad Prusu asz Lietuvoje!

Buvau nuėjęs nedėlės laike,
Kad kunįgs tenai miszias*) atlaikė;
Kunįgs ant gero ten privadžiojo,
Žmonės griaudinas ir aszaroja,
Motyna vaikui sznibžda į ausį,
Kam žodžiu Dievo antai neklausė:
Rodos, kad esmu asz Lietuvoje,
Kad kunįgs sako mano kalboje!

Ar tai ant rinkos**) ar tai ant kelio,
Matau dažytą mažą brikelę***),
Arklį su lanku ir pabalnotą,
Žmogų sermėgoj ir-gi vyzūta,
Kurs taip su paczia savo kalbėjo,
Kad ir Lietuvis suprast galėjo:
Rodos, kad esmu asz Lietuvoje,
Kad mano tikras brolis važiūja!

---

*) „Miszios“ Prusu Lietuvoje pažym pamokslą, o Maskoliu Lietuvoje lenkiszką „msza“, vokiszką „messe“. —

**) Rinka, kur susirenka, turgus. —

***) Brikelė, vežimėlis.

O kaip-gi meili Jelgava, Rīga.
Kur mislys broliu Latviu iszdygo,
Literatura atsigaivino,
Laiszkai ir kniġos besispaudina!
Kaip tiktai esmu asz Jelgavoje
Ir Allunano kniġinyczioje,
Ten Latviu kniġą perku, bucziūju,
Nēs jā už kniġą savąjį rokūju!

Ar tai į mėstą, kad atvažiūju
Ir su bicziuleis besirokūju,
Užgeriu tenai pilnąjį taurę,
Už brolius, kurie nū mus' į sziaurę!
Jog mumis gimdė motyna viena,
Lai mus' vienybė laimę gabena!
Taigi ir szaukiam mes Lietuvoje:
Lai musu brolei Latvei gyvūja!

13/27. vasario 1885 m.

Vyturys.

DĖL ko žydai nevalgo kiaulėnos.

Kada iszganytojas ant žemės keliavo,
Platindamas tarp žmoniu szventą mokslą savo,
Sykiu su mokytineis, kaip rasztas mums sako,
Į giminę Flemandu taipo-gi nukako.
Tada žydai surinko savuju daugybę,
Ir tikėdami patremt Kristuso galybę,
Parodyti stebuklą nū jo maldavojo,
Po statine tū tarpu žydą pakavojo.
Kaip tik savo iszmislą, kaip reikią sudarė,
Rabins prisiartino prie Kristaus ir tarė:
„Girdėjom, jog galybę turi neisztiartą,
Rodai didžius stebuklus, garbę savo tvirtą.
Parodyk mums nor vieną isz stebuklu savo,
O tada įtikėsime mes į mokslą tavo.
Matai szitą statinę? Pirma medus buvo,
Dabar-gi pasakykie, kas į ją ikliuvo?“
Žydelei szaipinėjos, kad taip jiems nutiko,
Nēs rodės, jog ju klausyms neatsakys liko.
O rabinas isz džiaugsmo net rankomis plakė,
„Po statine gul kiaulė,“ Kristusas atsakė.

Iszgirdē tai žydelei, negalėj' trivoti —
Visi, mažas ar didis, pradėjo kvatoti.
Sztai žiuri — isz statinės degla kiaulė lenda.
Žydai isz gailesties ir piktumo genda.
Sunku, ak, netikėti, kad akys jau mato.
O degloji isz lindus' ausimis tik krato,
Ir žviegdama, kaip galint, į kaimenę braukia,
Versdama žydpalaikius, ką nepasitraukia.
Žydai prapuldē draugą vaitoti pradėjo,
Bet Ickų isz kaimenės iszvadūt tikėjo,
Szerius nū jo nurauti, dailei nusziurti
Ir likusioms siratoms tėvą atidūti.
Jieszkojo gana ilgai, bet neatitiko,
O Ickus tarpu kiauliu kaip liko, taip liko.
Dėl to-gi žydai nēko nedaro kiaulėnai,
Nēs Ickaus neatranda dar iki szei dienai.
O svetur visi žino tą žydiszką budą,
Jog žyds žydā nekanda, ar riebę, ar kudā.

Vinc. Kapsas.

Isz Lietuvos.

Tilzė. 19. aprilį laikė lietuviszkoji draugystė „Byrutė“
gaspadoje p. Paarmann'o savo mėnesinį susiėjimą, ant kurio
16 Lietuvininku, isz dalies sąnariu, isz dalies svecziu buvo
susirinkę. Susiėjimas prasidėjo ant pusė keturiu po pietu.
Pagal dienos rėdą skaitė J. Mikszas giesmę „Jonas isz Kempės
ir Szilka“, lenkiszkāi suraszytą, regis Kundraiczio, o lietu-
viszkāi iszguldytą Bukavieczio. Jonas isz Kempės, Vokietis,
garbės ir szlovės trokszdamas, ateina į Lietuvą, tosios užpūlimo
karūse priesz Lietuvininkus jieszkoti. Szitas Kryžokas pastoja
vėliaus vadovu, gauna dvarus senoje Prusijoje, nepraleidžia,
nei vienos kelionės į Lietuvą, Lietuvininkus su kardu bei
ugnimi prie katalikystės versti. Vieną kartą Lietuvininkai
Kryžoku lupiku pulkus iszblaszkę, iszmuszę, ir patį vadovą
Joną suronyja. Szisai po girę pusmiris klydinėdamas vieną
kareivį, nepažįstamą, sutinka, kursai jį su savimi į savo
namus vedasi. Czion į puikų paloczių nulipę įeina į vidų ir
12 tam prilygstancziu kareiviu atranda, kurie prie brangios

pūtos, czesnies susisėdę valgo ir geria. Užklaustas, ką savo amžyje praleidęs, papasakoja: vieną kartą jam tropyjusiesi ant sargybos beėsans Lietuvininką ir Lietuvininkę pagauti. Lietuvininkė, duktė sugautojo Lietuvininko ir senuju Lietuvininku kunigo, budama didžios grožybės, įstengia iszmelsti savo ir tėvo valnybę. Krvžokas jūdu paleidžia, ale po tam kaip nerimdamas vėl tos Lietuvininkės, jo szirdį užgavusios, pradeda jieszkinėti. Kartą vėl buvo Lietuvininką besugaunąs, kurį besivydamas ant arklio į balas ir gires ir pustynes nuklydęs. Czion meszokino perganditas prapuldo Lietuvininką isz akiu. Arklys pasibaugsztęs, pavadį sutraukęs, lekia per balas ir gires. Raitelis pavargęs užminga ir pabudęs atranda ties savę beklupanczią jauną, gražią, kaip saulę, Lietuvininkę, Szilką, aną paczią, kurią vieną kartą sugavęs paleido. Szi jam pasakoja, kad jis esąs Lietuvininku szventinyczioje, ties szventūju aužūlu, ir kad jo smertis neiszvengtinas, jei isz szventinyczios neatsitolišęs, kurią dar nei vienas prieszininkas gyvas neprastojęs. Ji apsako, kaip jos brolius Kryžokai į savo vergystę paėmę ir nužudę, jos tėvo turtus ir gyvolius iszgrobstę, namus nudeginę, kaip tėvas nū žemės atstojęs ir ji varguže siratėle likusi, kaip tėvelio dvasė jei praneszusi, kur sav globėją (apgynėją, apėkuną) rasenti, kurį sztai ir atradusi. Jonas prasidžiugęs skubinasi su Szilka tylomis ant arklio isz szios szventinyczios, pradeda sznekinti, kad pastotu katalike ir su jūmi į jo dvarą drauge trauktu, kur jūdu laimingai įgyvėscenziu. Jis daugiaus nėkadods priesz Lietuvininkus kardo nebetrakšęs. Szilka klausosi jo kalbu, klausosi ir to, ką ansai apie naująją tikybę (tikėjimą) pranesza. Isz girės iszjodama, Jono dvarą primatydama, dar praszo apsiszoti idant galētu atsisveikinti nū savo tėvynėlės, nū žaliojo eglyno..., kurį jau nėkadods nebregėsenti. Staiga atlekia isz tankumyno jieszmas ir atpūlėlę Szilką tiesei per krutinę perveria! Kraujas striukleis bėga. Jonas skubinasi prie Niamuno vandens ją pakriksztyti. Pakriksztyta savo dvasę iszleidžia. Kryžokas ne toli amžinojo eglyno ją palaidoja ir baltą akmenį su iszkaltu kryžiumi ant vietos pastato. Kryžokui tai viską papasakojus staiga žiburei aptemsta, o praszvitus vietoje tu dvylika karėiviu dvyliką gražių mergaicziu pamato, tarp kuriu viena savo grožybe visas pereina: iszpažįsta savo Szilką . . . . Ryto metą iszklaidytuju pamusztuju Kryžoku mažas pulkelis

susivokia ir savo vadą Joną negyva szale kapo su baltūju akmenimi ir iszkaltu ant jo kryžiumi atranda . . . . .
— M. Jankus kalbėjo apie kunįgaikszti Szereikį, Skriaudopį ir Szereiklaukiu kalną*). Ant augszto kalno ties Ragaine antrapus Niamuno gyveno kunįgaiksztis Szereikis, pagal kurį ir kalnas Szereiklaukiu kalnu tapė pramintas**). Jo kaimynas, kunįgaiksztis Skriaudopis, gyveno ant Rambynkalnio. Jūdu sandoroje gyvendamu vienas antrą szelpėsi neprieteliams Kryžokams užpūlus. Viena kartą tyka naktyje Kryžokai prislinkę, Szereikį užpūlę jo pilį jima, kunįgaikszti su visais kareiveis nužudo ir paczia pilį nudeginę viską su žeme sulygina. Szendien jau nei žymės nebėra, kad czia kitą kartą stipri pilis stovėjusi, apgintuvė Lietuvininku nū plėsziku Kryžoku. Lygus likimas užpūlė ir Skriaudopį, kurs savo pilį ant Rambyno turėjo, apgindamas szventinyczia senovės Lietuvininku. Daug kartu nūprosnai bandę, vieną sykį Vokieczei jau buvo pilį bejima, kaip Skriaudopis susimislyjęs nor sandorą daryti. Kryžokai žodį lauždami jį užnusza. Duktė apie tai žinę gavusi pakavoja skarbus, sidabrinę žagrę, akėczias ir t. t., nuszoka nū szventojo kalno į Niamuną ir nuskęsta, nenorėdama kokiam minykui per verginę arba gėdos apėrą tekti. Daug kareiviu patys nusižudo. Sziem dviem pilėm kritus, Kryžokai valnai po visą krasztą poniavoja paverzdami jį į tikrą verginiu kankynę. Kalbą pabaigus tampa paskaitytas senovės Lietuvininku, pasiskundimas, kursai yra. 5 ir 6. num. Auszros pernykszcziu metu patalpintas. — Kr. Voska kalbėjo apie kalbos nykimą ir Lietuvininku skaitlių. Lietuvininku kalba nykstanti, taip sakoma; ale tikrai apžiurint taip nėra. Musu kalba prievarta naikinama. Szuilėse beveik nėko lietuviszkai nebemokina. Vaikams lietuviszkai tarp savęs kalbėti kū asztriausei ir prie pylos uždrausta. Kokia iszkada per tai ne vien pacziai giminei, bet ir valdziai daroma, kožnas gerai žino ir sziczion nėra reikalo atkartoti. Kalba ir per tai naikinama, kad Lietuvininkas prie žalnėriu paimtas, kur jo giminystė tampa žinoma, nepatogeis žodzeis užgaunamas. Kam nepažįstamas priežodis „dummer Litauer,“ kurį vartoja ir toksai, kurs rasi deszimt kartu paikesnis už Lietuvininką? Ir namėje gali szitą besirandancziajė n'apykanta,

*) Isz žmoniu burnes.

***) Kur bene ir Raminga buvo!?

priesz Lietuvininkus ant kožno žingsnio sutikti. Lietuvininku suskaitoma apie tris milijonus, daugiau, ne kaip musu prieszininkai mislyja. Maskoliszkoje Lietuvoje ir pacioje Maskolijoje gyvena 2 milijonu 650 tukstancziu, prusiszkoje Lietuvoje 150 tukstancziu, Amerikoje 40 tukstancziu, o Englante ir Prancuzijoje 3 tukstanczei, taigi isz viso 2 milijonu ir beveik 850 tukstancziu. Suprantamas vėl dalykas, kas szale lietuviszkosios kalbos maskoliszkaui moka, tai Maskolius, lenkiszkaui — Lenkas, o vokiszkaui — Vokietis. Jei taip nebutu rokujama, tai musu giminės skaitlius dar szaunci padidėtu. — Susiėjimas pasibaigė po septyntos adynos vakare.

— Beveik visi Prusu Lietuvos vokiszkiejie laikraszcei lietuviszkojo apsakymo, per laiszkus paskujame laike ėjusiojo „Ar rojuje lietuviszkaui kalbėjo?“ netikrąjį vokiszkaui iszvertimą isz „Volksfreund für Litauen“ po užraszu „Ernst oder Scherz? (ar tikra tiesa ar jūkai?)“ priimdami, tarp Lietuvininku papiktinimą ne vien žodžis „ar tiesa ar jūkai“, bet ir netikru perstatymu (iszguldyti = beweisen!) padarė. Sunku mums suprasti, ko dėl jie ydos jieszko. Juk nežinodami, koks tas praneszimas bus, nei jokios teisybės netur tą viską kokiū budu į jūkingumą patraukti. Mes Lietuvininkai gyvename pakajuje ir sandoroje su savo kaimynais, o dabar jau jie priezasties ant ginczu jieszko, jei mes apie savo kalbą pasirupiname. Ko dėl ir kam tai?

Kaunas. 1883 m. 15. d. liepos, kada Mėczislovas Paliulionis tapė pasodėtas ant sosto Žemaicziu vyskupo, buvo susirinkimas 80 kunjgu. Bažnyczioje sznekėjo lotyniszkaui; ant pietu, katrus dave vyskupas kunjgams, lotyniszkaui ir lenkiszkaui, o panedėlyje ant kitu pietu katrus davė kunjgai vyskupui seminarijos namūse, mokėdami po 25 rb. nū galvos, sznekėjo lenkiszkaui ir tiktai vienas Antanas Baranauskis kalbėjo lietuviszkaui ir proza ir eilėmis. Norints nebuva, vienok nū kitu girdėjau, apie ką sznekėjo. Raczkauskis, rektorius, sakė, kad nauju vyskupu nereikėtu buti tokiu vyskupu, kaip Voloncziauskis, bet tokeis, kaip buvo Tiszkaui 17. ir 18. amžiaus ir Giedraiczei 18. ir 19. amžiaus, žodžiu sakant, kad nebutu vyskupu Žemaitis, bet katalikas kunjgas; neesą reikalo prie Žemaicziu, tiktai prie iszganymo duszios, prie tikėjimo. Baranauskis praszė, kad ne tokiu kaip Voloncziauskis, muzikas, butu vyskupu, bet toks, kaip Berezneviczia, bajoras. Reikia, daboti reikalus kunjgu ir

bažnyčios, o žmonės, trokšdami išganymo, ateisę prie bažnyčios ir jos sarga . . .

I.

Gedminaičiūse, Szvėksznos parapijoje, Kauno rėdyboje po smercio a. a. Jurgio grovo Platerio pasiliko lietuviszka gramatika, raszyta jo ranka. Tai atsitiko pirm 30 metu su virszumi. Tenai yra ir žodynas, Staneviczės ranka raszytas sulyg litara K, o gramatika sulyg skaitliniu (numeraliju). Verta butu kad tokie dalykai, dėl lietuviszkos raszliavos didelę svarbumą turį, į pakavonę atviru draugyscziu pareitu, kurios yra užsiėmusios tokius daigtus rinkti, ir kur visam mokįtam svėtui galėtu butu prieinami. Czia jau ir prapulti taip negalėtu, kaip privatnose rankose tankei atsitinka, kur gal sudegti, per neka- vonę sugaiszti, suputi, gal pavogti, kaip tai jau neiszpasakytai daug kartu yra atsitikę. Ir Auszros rėdytė rankiumi ir kavone tokiu dalyku užsiima.

Vėversys.

Pakurszys. Pas mus apie kalėdas atėjo prisakymas nū p. Kochanovo, kad kožname valsecziuje suraszytu visus žmones ir kad apženkļjtu, kurie ju yra Lietuvei, Lenkai ir kiti . . . Storastos taigi raszinėdami po kaimus turėjo klausinėti, kokios knįgelės skaitomos. Sziandien jau ne deszimtis, kurie nor padūti p. Kochanovui praszymą, kad jūs neskaitytu už Lenkus, nežiurint ant ju pasiraszymo; nės tai darę per tai, kad bijojo pasisakyti, jog skaitę lietuviszką knįgelę, norėdami koravonę iszvangti. Ar tai isz tiesu ne dyvai? Pas mus kaimūse ir viensėdžiūse ukininkai gyvena jau nū amžiu ir jie visados buvo Lietuvei, o sziandien ju klaus, prie kokios tautos jie prigull! . . .

Starka.

— Kas žin, ar visur eina toks žemės dalinimas dėl sunu ir broliu, kaip czionai apie Papilieczius, kursai veda į tiesu sunykimą, isznykimą moraliszko budo ir įpūlimą į blogus darbus: vagystę ir plėszimą klėcziu? Czia yra ukininkai, kurie tur po keliatą tukstantėliu rubliu, bet neiszmanydami, kad su jais galėtu nupirkti žemės gabalą, katra padovanotu savo antramiam sunni, skiria žemę ant pusės dėl dvieju sunu, o tie pradeda su vienas kitu provotiesi, žinomas daigtas, pas katra tėvas pasilieka gyventi, tam ir pinigėlius žyczija, ir taip per metus antrus tukstantėlei iszpūla, o brolei apsipila skolomis, užstato žemę žydui ir pavirsta žydo bernais, o žydas nesigėdi anu pasiųsti kaimyno arkliu isz kutės iszvesti ir jam pardūti ir t. t. — Papiliecezi, gražus tai Lietuvos kampelis ir, kaip

matoma, Papilė tur savo vardą nū buvimo czia czėsūse, „kada Lietuva daug gražesnė buvo“, ne toli pilies; czia dar tebėra daug visokių žymiu ir liekanu nū szlovnuju dienu Lietuvos, o ir patsai budas žmoneliu visokiūse dalykūse — vienybėje ir sutikime, kur žemė nedalīta, ne menkai dūdasi užtėmyti, o ir dvasė garbinguju bocziu dar visiszka pas jūs nėra iszmirusi; bet pas auganczią jaunybą, taip sakant naujūsius Lietuvius, ar liks nors žinė, isz kur jie paeina ir prie kurios giminės jie prider? Trudna tai tikėtiesi, nėra kariauti sziūse czėsūse su pasileidimu ir neteisybe, kuri yra visoje savo spėkoje ir mandrystėje, kariauti su tamsybe ir be ginklo apszvietos, ar tai yra mislyjamas daigtas? Dyvinai tai rodosi, mislyjant, kaip sziantdien tik dar užsiturėjo toks moraliszkas budas Lietuvoje, kur nėra raszytos eilelės, sziantdien, kada visi ją plėszo, visi ją skiedžia, kaip kas įmanydamas, sziantdien, kada visos gentės tur savo rasztus, kuriūse gal padūti naudingus pamokslus ir sznekas. Jau ne tik Kurszei, bet ir parubežinei Lietuvei, kurie gal naudoti isz latviszku rasztu, nebedalina žemes, o kaip galėdami taisosi leisti vaikus į didesnes mokslavietes. Lengvu suprasti, kad daugumas mokjtu žmoniu szio kraszto prigul nū daugumo ukininku, kuriu žemė nebus iszdalīta. *Starka.*

Vilnius. Gal nėkur nėra tokios daugybės dievūtu žmoniu kaip Vilniuje. Czia eina be kepurės, czia eina keleis, czia meldžiasi balsu. Apaczia koplyczios Ostrobramos, kur yra stebuklingas paveikslas szv. mergos Marijos, eina ulyczia nū gelžkelio. Kas ta ulyczia eina ar važiūja, ar tai žydas ar krikszcionis, kožnas be kepurės. Koplyczioje Ostrobramos yra prikabinta ant altoriaus daugybė sidabrinu koju, ranku, szirdziu, akiu ir t. t. su lenkiszkais, maskoliszkais ir zydiszkais paraszais. Kaip bėda, tai ir netikėlei sziczion glaudžiasi. Noris tai yra koplyczia pagal kataliku tikėjimą, macziau, kaip ir Maskolei paklanus muszė ir žydai meldamiesi be kepurės ējo. Czia eina apėros nū visu tikėjimu isz visos Lietuvos ir Gudijos ir Lenkijos. — Nueik ant Snipiszkiu priemōszcio, anapus Nėrio, pamatysi, kaip žmonės keleis apie stebuklingą kryžiū pono Jėzaus eina. Nueik į Antokalnio priemēstį, pamatysi, kaip žmonės aszarodami prie suriszto stebuklingo pono Jėzaus meldžiasi. Bažnycziu yra Vilniuje 18, cerkviu (grykiszka katalikiszku bažnycziu) taip pat artī to skaitliaus. — Snipiszkyje sutikęs vieną žmogū, apsiskutusį kaip kuniją, numanydamas,

kad ta musu brolis, paklausiau lietuviszkai, ar daugel czia Lietuviu yra, man atsakē, jog ju ēsą keli szimtai, vartojancziu tarp savęs lietuviszką kalbą, norint ir lenkiszškai moką. — Antokalnyje, važiūjant į rytus nū Vilniaus, prasideda maiszyta lietuviszka kalba, kur galima szeip taip lietuviszkai susiprasti. — Vilniaus Kalvarijoje, per sceszias myles sziaurēn link, yra jau sakomi pamokslai kas nedēlę lietuviszkai ir lenkiszškai, nēs czia kur ne kur, mažne per pusę, pradeda atsirasti Lietuvininku gyvenancziu tarp Gudu. — Szeip Vilnius su visa apiegarde yra kaip sala slaviszku kalbu. Aplinkui vartojama senoviszka lietuviszka kalba. Kū labiausei iszretėjusi lietuviszka kalba į rytus nū Vilniaus, nors ir tenai ne be atsigaivinimo vilties galēs pasilikti.

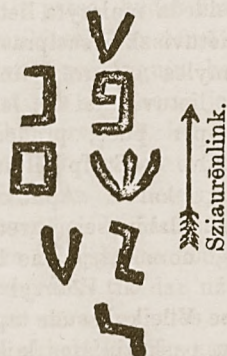
Vēversys.

Vileka (Vilniaus gub.). Sziose dienose Vileikoje sude tapē peržiurēta labai dyvina prova; tokiu provu paskutiniame laike kasdien čaugiaus ir daugiau tropyjasi. Tapē sudytas jaunas vaikinukas, 17 metu, labai neturtingas, už tai, kad jis mokino kaimo vaikuczius skaityti ir raszyti prigimtoje kalboje. Už savo darbą užmokestį ėmē labai mažą, neskriaudē ir taip jau užsunkintu visu kūmi ukininku. Vaikucziu tėvai labai buvo isz jo pakajingi, jogei matē, kad ju vaikuczius mokina gerai, o labiaus kad prigimtoje kalboje. Ne ilgai ten jis galėjo dirbti dėl naudos tevynēs. Užtėmyjo urėdininkas ir pridavē į sudą už tai, kad akliems vaikucziams sziek tiek szviesos davē. Sudas sudzyjo jį žmogiszškai. Peržiurēję provą prisudyjo ant užmokeszcio koravonēs 3 rubliu.

Bitė.

Kalvarija (Vilniaus rėd.). Musu kaimynai ne kartą žemėje atranda kaulus negyvėliu, ar tai dūbes kasdami dėl bulviu, ar ne kartą ardami, jei ne paprastai paleidžia giliaus noragus, ir tai ne tik po kalnelius, kur galima apeiti senoviszkas kapines. Patsai macziau, kaip musu kaimo laukūse ariant ant noragu užsivērē kauszas žmogaus galvos; kitūse laukūse vėl lytus iszskrodē visus žmogaus kaulus. Taipogi ne kartą, tenka girdėti, randami palaikai ginklu; man pacziam teko matyti iszartą kardo pusę gelažties, kalavijus plieninius abypusei su aszmenimis, tik jau labai surudyjusius. Tie dalykai yra svarbus dėl isztyrinėtoju praeitinēs. — Prie kelio nū Puncko į vieszkelį Kalvarijos, Alksnėnu sodžiaus laukūse, gul ne mažas akmū su iszkirstais ženklais (prilygtanczeis į bales musu stabmeldiszkuju sentėviu) apsamanojēs;

ne smulkei iszkaltas vienas ženklas užima 2 pirštu (coliu). Taip tai ne vienas kaimynas užlaiko padavimą, jog pas tą akmenį yra užkastas skarbas. Pereitą metų man pacz'am teko matyti per naktį iszkastą dūbę; tet kieno ta procē? Nėkas iki sziol neprisipažino. Taip tai galima numanyti, jog aplink tą akmenį ne kartą tapē ženē perversta, o ir tas akmū beveik ne tame patime davade stov.

— Dar kur ne kur paraszts randi apżenklinanczius kokią vietą lietuviszkais žodžiais. Taip tai teko man važiuojant nū Rudamynos į Kalvariją per Gurauckio girę teko skaityti pakeleje ant dviejų stulpų, ant katru paprastai paraszta: „*Balu kalnialis*“, o ant kito stulpo szie žodžei: „*Miaszka edie*.“

— Kaip senei isz Kalvarijos bażnyczius iszvaryta isz giesmiu lietuviszka kalba? Ne senei, dar nėra dviejų deszimcziu metu. Teko sznekėti su Kalvarijos parapijonais aplink tą dalyką, jie man pasakē: Seniaus giedoją taip pat lietuviszkai, tet įstojus vienam kunigui vikarui (katro pavardę pamirszau), kursai pristojęs prie rodos mēszcioniu lenkūjancziu, atstatē Lietuvininkus nū giedorystēs, o surēdęs mēszcionis užgiedoją lenkiszka. Kada buvo klausta: „ko dėl, geradėjau, panėkinote Lietuvius, jog Lenku Kalvarijoje toks mažas burelis priesz visą parapiją?“ buk jisai atsakęs: „Bene ne vis tie patys žodžei? Mēsto žmonēs maldingesni ir artimesni prie bażnyczius, o isz Lietuvininkiu tik raganos ir k . . . .“, norint asz į tai netikiu, kad galētu Lietuvininkas pavyrtęs į iszgamį, o dar prie dvasiszkystēs priklausąs, paminti savo giminę taip biaurei apskelbdamas. Jeigu szie žodžei ir butu pūlē, ką nū Kalvarijos parapijonu girdėjau, tai tik kożnas žino, kad ta paskalba melaginga. Neteko matyti, kad bendrautu Lietuvininkēs su Makoliu kareiveis. Nēs kas isz Lietuvininkiu moka susznekėti su Maskoliumi ar Lenku? Dėl to ir anie žodžei tik begėdžio ar isztarti ar pramanyti tegal buti.

Rutu darżelyj žyd puikios žolelēs,
Tenai vaikszcziujo padorios mergelēs.

Norint nū vargu pavargusios butu,
Bēga veikiausei aplankyti rutu.

Tenai atranda dėl savęs patėką,
Svėto nėkystes laiko už nėką.

Tenai atsimen ant Dievo galybės,
Kad prisiveizd žoleliu grožybės.

Užniamunys. Užniamuninėje Lietuvoje labai išsiplėtusi lenkiszka kalba, įpaczei Vilniaus ir Gradno rėdybose. Mažumą rasi dabar iš jaunumenės kalbancziuju poterius lietuviszkai, o senesni, norint nėko nesupranta, kalba lenkiszkai. Koks poteriu kalbesis, tai Dieve apsaugok. Girdėjau, vienas jaunas kunigas paliepė kalbėti apysenei žmonai deszimtį Dievo prikšymu. Tai vietoje penktojo — nie zabijaj — isztarė: nie zabieraj. Klausė, kas tai yra lietuviszkai: nie zabijaj; žmona atsakė, nežinanti; o kas tai: nie zabieraj? Teip jau nežinanti, atsiliepė. „Kaip tu iszmokinai savo vaikus?“ — „Ot, taip, dvasiszkas tėveli, kaip asz moku.“ — Ir po tam tėvelis neliepė iszmokti suprantanczei lietuviszkai ir savo vaikus taip iszmokiti, bet atsigrėžęs atsitraukė. Gaila, labai gaila, kad tuli dvasiszki tėvai nesirupina, kad žmonės iszmoktu suprantanczei lietuviszkai poterius kalbėti . . .

T. L. Zuikis.

Suvalkai. Nedorybė tarp žmonių kas kartą labiaus platinasi: atsitikimai vagystės, pesztynės, uždegimai kito trobu, kas nedėlę szen ten dūdasi girdėti. Girtūklystė gauna virszų: ukininkai ne gana nedėliomis, bet ir szikiomis dienomis karcziamose sėdi; reikalai gaspadorystės jiems nežinomi, žydai kreidele tik skolą raszo ir iš namu varo. Ak, kas bus? . . . Ukiszkas szios dienos gyvenimas reikalauja prakaito liejimo ir iszmintingo rėdymo, o musu ukininkai rėdytojai, tamsumoje klaidžiodami, ant nėku leidžia brangią valandą. Kas jūs pamokis, ar žydas, iš ju kieszėnės skatiko laukdamas? — Klystancziam rodyti kelią dorybės, kad ir priguli kiekvienam žmogui, bet, man rodosi, labiausei dvasiszkiems vadovams kunigams, kurie turi už szvencziausią reikalą vesti žmogų ant kelio dorybės. To dėl labai gaila, kad daugumas musu kunigu paklydusio žmogaus, kaip žvėries. lenkiasi. Szįmet kunigai kalėdodami aplenkė namus, beveik pusės parapiju Vilkaviszkie, Szuncku ir aplinkiniu (kas žin ar ir kitose parapijose taip daro?); jei tiktai važnyczia pasako, kad szitūse namūse esti gužynės, girtūkliauja arba į spavėdę neeina, kunigas tenai neliepia važiūti, sakydamas: „Asz į peklą neeisiu, asz tik pas gerus žmones galiu eiti.“ Bet geram žmogui, man rodosi, mažiaus reikia

kunigo, ne kaip blogam, klystanciam. Įvezdami tokį budą kalėdojimo mislyja, atvesę žmones į dvasę, ir žmonės aplenktieji negavę kviteliu ir girdėdami sznekant, kad tą ir tą kunigas aplenkė, mat, pasytaisysę. Bet iszeina su visai prieszingai: paprastai jie sako: „Dar mums geriaus, kad kunigas nenor pas mus važiūti, nereikia nė kalėdos dūti, o jeigu be kvitelės nepriims į spavėdę, tai asz jau ir pakajingas.“ Dabar matote, kad tokiu budu pakelti dorybę ne tiktai negalimas daigtas, bet ir ne iszmingas. Vienok dorybę musu žmonėse kaip įmanant reikia prilaikyti, nės tiktai ta gal musu žmones patol užlaikyti ne tik dvasiszka, bet ir medegiszka. *A. isz B.*

Tilzė. Ar rojuje lietuviszka kalbejo? Apie szį klausymą pirmoje sekminiū szventėje Brūzis liekorius kazynos svetlyczoje tris adynas bylojo. Pradėdamas su iszguldymu žodžio Rojaus, kursai kitose kalbose „Pardes, Elyzium, Yperburėju žeme“ vadinamas buvęs, davė jisai kelis apraszymus iszrodanczius, kaip voriausose gadynėse musu kampo žmonės palaimingais buvę ir visu giminiu pilnavoti tapę. Po tam jisai parodė, kad tarp rasztu rojaus linksmybę szlovinancziū už bibliją senesniu esti, o kad žydu rokunda, pagal kurią svėtas pirm kokiū szesziū tukstancziū metu sutvertas tapė, povisam klaji, kadangi Egipcijonu žemėje į akmenį įkaltus žodžius senesnius ne kaip septyniū tukstancziū metu dar dabar kožnas keleivis regėti galės. Pagal szitus rasztus tikrybė kitu senovės rasztu dar dabar ne retai mėgintina. Kaczeig szį žydiszka rokunda klaji ir žodžei Rojus, Pardes, Elyzium ir kitį nepasinėsza ant kits kito, tacziau Rojus Možėsziū knygose minėtas tas pats esąs kaip Grykonu szlovintas. Jame žmonės, kaip senieji raszė:

„mito kaip Dievai be jokios apmaudingystės,

„nujėgdami szirdyse savo,

„tinkanczius darbus daryt ir žodžius davadningus kalbėti.“

Berods ir pirm to, ne kaip rojus ant svėto buvo, jau žmonės Dievą garbino, lauką įgyveno ir mokslą praplatino, bet ir tas viskas Lietuvininku žemėje pirmiausei apreikszta nū žmoniū iszmingiausiu, tarp kuriū vyriausiasis taip vadinamas buvo, jog isz jo vardo žodis „kuras“ pastoti galėjo. Szie yra vėrą — kursai žodis pagal vėrimą sakytas esti — pirmiausei apreiskę, pirmiausei žagrę įtaisę, pirmiausius arklius bei jau cziaus į jungą vedę. Sziems dėka esti, kad žmogus žmogų daugiaus neėda. Kalbėtojas isz rasztu ne ginczytinai parodęs, jog

visūsna kampūsna vėra ir žagrė ir mokslas iszszio kampo parėjės, o jogi szio kampo sziaurinis rubežupis Dauguva buvęs, o Niamunas vyriausia rojaus upė, kuri Eridanu Grykonu, Dunojumi dainose vadinama tapė, per rojų arba Yperborėju žemę tekėjės. Szitos seniausios žinės dar pagal kalbą tvirtomis padarytos buvo. Kalbėtojui nepakako parodyti, kad visos tos žegnonės musu kampe prasidėjusios, jis iszvedė dar, kad tosios Lietuvininku įtaisytos buvo. Tam rakui jisai pirmiausei iszguldė seniausius vardus pagal lietuviszką kalbą. Taip pastojęs žodis „hiperborei“ arba „yperborei“ isz žodžio „iberiu“ bei žodžio „buras“, kas ant sėjancziu buru iszeina. Biblijo yra minėta giminė vardu *Chevila*. Szis žodis ēsas perkreiptas isz žodžio „kalyba“, kursai senovės rasztūse tankei minavotas esti. Ale szis žodis yra taipo pastojęs: Iszkalà lietuviszkoje kalboje ir mokslas ir vieta vadinama, kurioje mokslas mokinamas. Žodžiu *isz* bei *keliu* (lotyniszskai *colo*, isz kurio *cultura* pavadinata) sudėjus gauni „iszkala“ t. e. tą, kas žmogų iszkelia, jį prakilnesniu daro, o tai yra pamokslas, vėra, lauko įgyvenimas. Bet kaipo nū žodžio „praneszu“ pranaszauju ir pranaszība sakyta, taipo isz iszkalos žodžio pastojė „iszkalyba“ arba „kalyba“ (*cultura*) ir „kalybius“ (klebonas — mokintiejie Babylono mēste gyveną „kalybeis“ vadinosi — pagal žodį „keliu“ ir „Keltai“ praminti, kurie — taip liudyja seniejie rasztaĩ — isz szio kampo parėjė.) Iszkala vadinama graikiszkoje kalboje: σχολή, slaviszkoje: szkola, lotyniszkoje: schola, prancuziszkoje: école. Trumpais žodžiais sakant visose kalbose tarp Indijos bei Inglonijos ant iszkalos pareina žodžiai isz szio žodžio pastojė. Jau isz to galime numanyti, kad lietuviszka kalba apszvietimą praplatinusi, kadangi žodis ant mokslo pareinas lietuviszkas esti, kursai visūsna kampūsna su apszvietimu dvasės nusitraukęs, kad visi žmonės Lietuvininku iszkalauti tapė. Taipo jis ir iszrodė, kad visi tie žodžiai, kurie ženklų iszkalybos laikomi isz lietuviszkos kalbos parėjė ir kad lietuviszka kalba motyna visu liežuviu tarp Indijos ir Inglonijos ēsancziu yra. Tą jis iszguldė parodydamas, kaip visose kalbose žodžiai iszdūda, kad jie nebuvo permanomi tu žmonių, kurie musu kalbą mokinosi. To dėl Grykonai ant paveikslo nejausdami, kad žodis „negyvas“ isz dviejų žodžių sudėtas, jį isz vieno laikydami νεχός raszė, o Rymijonai „neco“ padarė. Taip ir žodžiui „liktis“ nū liejimo pareinancziam nusitiko. Nėsa Vokiecziai ne tiktai likti, bet ir szviesą pagal jį

vadino. Kiti žodžei vėl lietuviszkai kalbai, o ne kitai, kurioje jie randasi, priklauso, kadangi jie savo szaknį musu kalboje tur. Taip ēsą imti: 1) „muff“, kursai tulose kalbose randasi, nū „mauju, moviau, muva“ (kaip nū „krauju, kroviau — kruva“ pastojusi); 2) gabel — kablys, kabinu, kybau; 3) tiegel — deginu, degu; 4) dacht, docht — degu; 5) salat (tulose kalbose: taip vadintas) — žolaitē, žolatē želiu; 6) lattich, lotyniszka: lactuca — laktukas, latukas, laksztukas, laksztas; 7) ulice slaviszka: — ulyczia nū ūlos, kadangi Lietuvininkai ūla arba akmenimis bruktą kelią ulyczia vadina; 8) casse, cassa italiszka: ir slaviszka: — kasza, kaszelē, kiszu; 9) silber, engliszka: silver — žilvaris, tai esti žilas varias. Kalbētojas dar kitu atskyrimo ženklų prigabeno, per kuriuos mes įstengiame patirti, kokie kalbai bile koks daugyje kalbu ēsąs žodis priklauso. Paveikslais viskas patvirtintas tapē, bet tų viską iszguldyti negalime, kadangi patalpos nebutu. Kaip jis parodē, kad Lietuvininkai geri lēkorei ir žvaigzdininkai buvo, žiuronus padarē, kad jie žinojo žemę apvalia ēsanczē ir apie saulę bēganczią — kaip tas viskas iszguldytas tapē, trumpais žodžiais nesidūda sakyti. To dēl tesie tiktai paskutinei žodžei jo kalbesczio minēti. Dabaryszcziose iszkalose mokslas visas beveik tiktai isz tokiu kalbu sudētas, kurios pagal lietuviszką įtaisytos yra, kadangi kalba daugiausei dvasēs nūjēgą stiprina. Bet musu kalba yra tobulingesnē (priesz tų mokjtu žmoniū nē vienas nesigina) už grykiszka: ir lotyniszka:, to dēl ji ir daugiaus dvasę stiprina ne kaip anos. Kad tų įpatybę ir senovēs žmonēs, kuriu dvasēs apszviestos buvo, žinojo, tas iszsireiszkia isz žodžio „kalbēti“ arba „kalba“; nēsa žodis „kalba“ yra sutrauktas isz kalyba (kaip svodba isz svadybos pastojusi). Kalbu (kalybu) prilygsta povisam žodžiui iszkalauju, ne tiktai pagal mislį, bet ir pagal szaknį. Pagal szį iszguldytą numanome, kad seniejie Lietuvininkai tikrai iszpažino, jog kožnas lietuviszkai kalbą kalybą įgijęs. Brūžis galiausei sakęs yra, jog isz ano czēso, kaip rojus pagal karus iszpustytas buvo, nei vienas neįstengęs, vērą žmones visus palaimingais daranczią pagaminti. Po to czēso tiktai tikėjimai per savo silpnybę gruvą tikro davado stokodami praneszti buvo, kadangi jie be lietuviszkos kalbos pastoję. Jei dabar — taip iszguldē kalbētojas — macis norinti žmoniū giminę palaiminga padaryti, jau gana priaugusi ir stipria pastojusi ir ant iszsibrovimo gatava butu, tai jai nesprogs davadyjanti syla be lietuviszkos kalbos. X.

Gromatu skardinė.

Jurgiui Vingerninkui, Niamunyne. Gromata su 1 markiu atėjo. Auszra taps prirupinta.

Jonui St., Skop. Tamstos siuntinys su 2 rubliam musu rankose. A. bus prisiunciama, taip pat ir A. kal. gausi.

T. J. L. . . . . Sin . . . . ., Kaune. Tamstos „sapnas“ taps suvartotas.

Szernai. Tamstos gromatą apturėjome. Dabar laukiame tautos pradėtojo darbo. — Dėl tamstos ir p-o R. yra po vienas eks. ano tolimojo laikraczcio padėtas. Ar negalėtum kur į parubežį ta rasztą atsiųsti? Į vietą siuntimas labai daug kasztūja.

X. Kiti 25 dėl S. A. B. apturėti.

T. Varszavieciui. Korėspndencija sunaudota.

Szerengai. N. 6. pratarmiu atėjo, taip pat gavome dvi gromati su giesmėmis. Acziu.

X. Tamstos meilyjimas dėl izzbraukimo „paraszyta per . . .“ taps iszpildytas.

Nėriui, Astr. Tamstos gars. mėstu Vilniaus rėdybos parėjo 4., 5. ir 6. lapas.

Ed. Vol. Tamstos rasztas apie rėszultatus! etnogr. kel. po prus. Liet. atėjo. Labai dėkavojame.

Linkiui. Tamstos kliaudu pataisymą su 4 giesmėmis gavome. Acziu. Byrutės izęngtinė daina taps, kad ir paskui, patalpita.

D. Milan . . . Tamstos atvirasis rasztelis atėjo. Numerei, kuriu tamsta negavai, bus prirupinti.

Gaideliui. Tamstos abi korteli, 7. ir 10. gegužio raszyti, apturėti.

J. Konc. Tamstos gromata su dviem žinutėm atėjo į musu rankas. Dėl per augszto mokeszcio anoje draugystėje taps paskirtoje dienoje pakalbėta. Zinomoji draugystė priims tąjį statraszą, kursai sziu metu Auszroje ir Niamuno sarge yra vartojamas. Butu vert, kad tamsta savo aritmėtiką pagal aną raszybę sutaikintumei.

A. Gužuciui. Rankrasztis „Eksorcistas“, iszgainiotojas velnio“ musu rankose; taps patalpintas. Priesz atkeliaudami dūsime žinę į pasakytą vietą. Rankrasztis „Nelaimingoji motyna“ taps į tamstos pasargomis talpintos.

Jurgiui Vait. Tamstos gromata atėjo, praszome dūti žinę, kokie numerei truksta ir po kiek eksemplioriu.

Zvalioniui. Tamstos gromata mus atsiekė. Apie spaudą tos knygos (Daukanto istorijos) pasirupjisme, kada savo spauštuvę busime pasitiekę. Kad rankrasztis bus musu rankose, tada bus galima ir jo spaudos kasztą aprokūti. Pirm to negalima nėko apie tai spręsti, nei pasakyti, kiek butu reikalas paszalpos. — Mes nei sapnyje neturime gūstiesi ant kunigū, tikru Lietuviu, mes tik ant tu gūdžiamėsi, katriems suklydus kazin kokia svetingencziu tėviszkė galvoje kysz. Bet ką padaryti su žmonėmis be nūmonės? Jei toksai kunigas su vicinteliu ant gentiszko pamato iszeinancziu lietuviszku laikraszcziu pasielgia jį sudraskydamas ir velydamas, jog jisai pražutu, dėl

to kad vienoje korespondencijoje stov, Lietuvei Amerikoje apsiprantą vyresnybines sziubais — kas gal sakyti, kad Auszra isz to savo džiaugsmą tur? — ar tai ne biauuru? Toksai malonėtu, kad nuvargintoji Lietuva pražutu! Mes neszaukiame ant Lenku! mes pasakome tik teisybę. Patys savo akimis matėme, kaip nekurie vietinei svetimgenczei priesz bajorus, i lietuvystę linkusius, intrigavoja, suka, matėme tai nesenei, ale nėko negalėjome daryti. Jie platina žines tarp minėtu ponu ir bajoru, jog valdžia už tai, kad lietuviszakai kalba ir susiraszo tarp savęs, jūs persekinėseni, iszvaryseni i svetimus krasztus; sako, jog mokitinius isz Sziauliu gimnazijos už tai, kad savytarpyje lietuviszakai kalbėjo, atstacziusi;*) baugina musu inteligencija, netikras žines iszplėsdami ir pasileidėlius papirkdami, idant tiejie vyriausybei pranesztu, jog toksai ir toksai ponas žmonėms lietuviszku knigu pardavęs, dovanojės ir t. t. Tokio Lietuvio namiszkei: motyna, pati, sesū verkia, szaukia dien isz dienos: ką tamsta darai? savę ir mumis i prapultį gaben! — Ar mums ne vale ant tokiu szauktiesi? Ar tai ne gana biaurus pasielgimas? Turime gana geru prieteliu ne vien tarp Lenku, bet ir tarp Latviu, Vokiecziu ir Rusu. Tamsta nū musu durniausiuju prieszininku tą paskalbą girdėjei, jog mes Lietuvos neprieteliams parsidavę. Jei taip, tai juk mes valna kelią visur turėtumėme. Zinoma, jie platina tokias žines isz piktybės ir apmaudo. Tamstos mums kapines norite parengti dėl keliu žodziu su jūsų mąstimis nesutinkanciu. Musu laikrasztis nėra nei liberaliszkas. Tikriems tėviszkės mylėtojams, ar tai žmonėms, ar tai kunigams, Auszra visados tiko. Jiejie berods ir tiems broliams žmoniszkas tiesas pripažino, katrie Dievą kitoku budu garbina, arba taip pat, tik isz vardo kitu tikėjimu vadinasi. Tamstoms rasi bus pažįstamas iszgarytojaus žodis: vislab mėginkite, o kas ger yra, palaikykite. Musu geismas yra su kunigais, ponais ir ukininkais isz vieno eiti; ale kas to kaltas, kad vieni i girę, kiti i lauką bėga? Mums nerup nei polytikos nei vėros platinimas, (gana, kad pasakėme savo pamatą įzanginiūse rasztūse sziu metu, ant kurio visados pasiliksimė), mums tik Lietuva ir jos tikriejie sunus rup, katrie mus supranta o ne priesz kožną nepatikusį žodį szerį stato. — Tamstos giesmelė taps patalpinta.

Užmanymas.

Kaip reikia padaryti, kad musu kunigai, budami tikrais Lietuveis arba Zemaiczeis, raszydami pas vyriausybe maskoliszkai pasiraszytu *kunigas* (кунингасъ), o ne *ksiądz* (ксендзъ). Rodosi mažas daigtas, ale pagal mano protą tur didžią verczia. Reikėtu rėdą ir perdėtinius pripratinti, kad tarp kunigū daugiaus Lietuviu ir Zemaicziu ne kaip Lenku. Tie, kurie Lietuvei arba Zemaiczei, tegul raszosi *kunigas*, o tie, kurie nor, kad jūs prie Lenku skaitytu, tegul raszosi *ksiądz*. Ar bus priimta?

Kunigas Ilgis.

*) Rėdystė praszo patikrinimo, ar tai teisybė.

Apgarsinimai.

Savo naujai budavotąjė

gaspada

Tilžėje Stulbeikiu ul. ne toli gelžkeldvario, turincią 15 svecziu gricziu (nakvynė nū 0,50—1,50 mk. = 25 iki 75 kp.) privelyju garbingiems keleiviams ant padabonės. Tarnaujantieji lietuviszkai kalba.

Valgei ir gerimai tik geriausieji už pigias prekas gaunami.

Augustas Paarmann'as.

Kningu spaustuve bei litograpija

Otto v. Mauderodes Tilžėje

prisivelyja pagatavonei *spaudos daigtu* taip *lietuviszkoje* kaip ir *vokiszkoje* kalboje geriausiam atlikime ant pigiausiu prekiu.

Medicinal - tokajiszkis.

Apsargos žymė.

Per statų susineszimą su *vynyczios ukinku Ern. Stein'u Erdö-Bényėje*, szale Tokajaus (Vengrijoje), apturėtoju 7 vynycziu *Hoszu, Buksa, Bencsik, Diokút, Omlas, Fekete* ir *Veres*, esu smagioje įstangoje, *kėmiszkaiz analizavotą, mediciniszka*

garantavojamai tikra tokajiszka vyna

už *en-gros-prekias* pirmutinėse plėczkose, su ap-sargos ženkle uždarytose, ir *prie mažumo* per-kant, atidėti.

Tasai tinka ne vien stiprinanczia prie-prova *pasigaunantiems, kudikiams* ir *seniams*, bet ir gal buti vartojamas

vynu, ryte bei po valgio geriamu.

Patikrinimas *didžiausiuju universitėto kė-miku Vokietijos*, kaip ir *atliudymas magistrato Erdö-Bényės*, gul prie pasirasziusiojo dėl patinkamos įžiuros.

Albertas Paarmann'as, vynu kupeczystė

Tilžėje, augsztoje ul. skersai ties paszta.

Lietuviszkoji draugyste „Byrute“

kels per Jonines ($\frac{24 \text{ d. nauj. kal.}}{12 \text{ d. sen. kal.}}$ jaunio m.) antroje adynoje po pietu Tilžėje, gaspadoje p. Augusto Paarmann'o, Stulbeikiu ulyczioje,

sziometinį visūtinąjį susirinkimą,

ant kurio kiekvienas nūszirdus Lietuvininkas pakviečiamas.

Dienos rėdas:

- 1) *Perdėtinis* laikys metinį praneszimą;
- 2) *D-ras Brūžis* bylos apie naują prie visu kalbu vartotiną ir žodžiu isztarimą aiszkei paženklinanczią raszybę;
- 3) *J. Mikszas* skaitys pratarinę isz Daukanto „budo senovės Lietuviu Kalnėnu ir Zemaicziu“ ir apie Daukanto gyvenimą;
- 4) *D-ras Brūžis* kalbės, kaip lietuviszkai pravardės rasytinos;
- 5) *Susirinkimas* a) iszskirs naują vyriausybę, b) perkratys metinį darbą pernykszczios vyriausybės, c) peržiurės padėlį draugystės turtu ir lobio, d) atliks žigius reikalingus draugystės gyvenime.

Draugystės vyriausybė.

Įtalpa.

- 1) *Birsztonas*. Vardas senovės Lietuvos valdonu, l. 145.
- 2) *T. Linkis*. Byrutė (pabaiga), l. 148. — 3) *V. B. Jonas Ernestas Smoler'is*, l. 151. — 4) *Gailutis*. Apie nekuriu žodžiu vartojimą, l. 157. — 5) *Vėversys*. Liudnumas, eilės, l. 158. — 6) *Vyturyš*. Įspauda isz Latvijos, l. 158. — 7) *Vinc. Kapsas*. Dėl ko žydai ne valgo kiaulėnos, eilės, l. 160. — 8) Isz Lietuvos, l. 161. — 9) Gromatu skardinė, l. 173. — 10) Užmanymas, l. 174. — 11) Apgarsinimai, l. 175.

Gromatas, rankraszczius ir piningus į Auszros rėdystę siuncziant reikia sziokį antraszą padėti:

Martynas Jankus, Bitėnai per Lumpėnus
(Lompönen in Ost-Preussen).

Už rėdystę atsako Martynas Jankus, Bitėnai per Lumpėnus.
Spauzdinta už piningus skaitytoju „Auszros“ pas
O. v. Mauderodę Tilžėje.